Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Філософський факультет
Кафедра теорії та історії політичної науки

Бунь Вікторія Вікторівна

Методичні рекомендації та матеріали для вивчення навчальної дисципліни

«Історія політичних вчень (І частина)»

для студентів першого року навчання спеціальності 052 «Політологія»
освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакаларв» (денна форма навчання)

Львів 2022

Затверджено на засіданні кафедри теорії та історії політичної науки
Протокол №12 від 28. 06. 2022 року

Схвалено Вченою радою філософського факультету
Протокол №271/7 від 26. 08. 2022 року

ЗМІСТ

1. Вступ. Опис навчальної дисципліни 3
2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни 4
3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни 6
4. Основна та додаткова література навчальної дисципліни 7
5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни 10
6. Теми та зміст семінарських/практичних занять навчальної дисципліни. Література 15
7. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни....24
8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів....25
9. Розподіл балів, що присвоюється студентам....26
10. Контрольні питання для підсумкового контролю (екзамену)....26

1. Вступ. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень</td><td>Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>Денна форма навчання</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Кількість кредитів – 4</td><td>Галузь знань
05 «Соціальні та поведінкові науки»</td><td rowspan="3">Нормативна</td></tr>
<tr><td>Спеціальність
052 «Політологія»</td></tr>
<tr><td rowspan="3"></td></tr>
<tr><td>Модулів – 3</td><td rowspan="5">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів – 3</td><td>1-й</td></tr>
<tr><td></td><td>Семестр</td></tr>
<tr><td>Загальна кількість годин – 120</td><td>1-й</td></tr>
<tr><td rowspan="10">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 4
самостійної роботи студента – 3,5</td><td rowspan="10">Освітньо-кваліфікаційний рівень:
перший (бакалаврський)</td><td>Лекції</td></tr>
<tr><td>32 год.</td></tr>
<tr><td>Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>32 год.</td></tr>
<tr><td>Лабораторні</td></tr>
<tr><td>0 год.</td></tr>
<tr><td>Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>56 год.</td></tr>
<tr><td></td></tr>
<tr><td>Вид контролю: екзамен</td></tr>
</table>

2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Історія політичних вчень (І частина)» – це нормативна навчальна дисципліна, яка вивчається студентами-бакалаврами першого року навчання спеціальності 052 «Політологія». Навчальний курс розрахований на 120 години і вивчається у першому семестрі. У структурі годин курсу виокремлено такі складові: лекційні заняття – 32 год.; семінарські заняття – 32 год., самостійні завдання – 56 год.

Навчальна дисципліна «Історія політичних вчень (І частина)» присвячена вивченню світової політичної думки у державах Стародавнього Сходу, в період Античності і Середньовіччя. Курс складається з трьох *змістових модулів.*

Мета:

вивчити та проаналізувати процес історичної трансформації політичних вчень у Стародавньому світі, в період Античності і Середньовіччя;

сформувати у студентів системне уявлення про розвиток світової політичної думки як цілісного процесу концептуального осмислення теоретичних проблем політики та сфери державотворення;

узагальнити досвід багатьох поколінь відомих мислителів, філософів, політичних діячів у вирішенні проблемних питань, пов'язаних з дослідженням засад формування політики, походженням природи і сутності держави і права, принципів взаємовідносин особи і держави;

ознайомити студентів з основними етапами розвитку політичної думки з урахуванням проблемно-теоретичного характеру навчального курсу, починаючи з політичних вчень Стародавнього Сходу та завершуючи концепціями Середньовіччя;

сформувати у студентів уявлення про співвідношення теоретичних положень політичної науки і реально існуючих політичних інститутів;

Завдання:

- вивчення історичної трансформації знань про політику у державах Стародавнього Сходу, у період Античності та Середньовіччя;
- визначення правових, моральних підстав політичної влади та політичної діяльності в політичних вченнях Стародавнього Сходу, Античності та Середньовіччя;
- ознайомити студентів з методологією вивчення політичних явищ і методикою професійної оцінки політичних концепцій;
- сформувати у студентів навички самостійного аналізу теоретичних робіт найбільших представників політичної думки для професійної орієнтації в загальносвітових тенденціях і перспективах розвитку досліджень в галузі держави, політики і права;
- навчити студентів системному підходу до аналізу політичних вчень, доктрин та теорій, допомогти оволодіти сучасними методами аналізу особливостей становлення та розвитку політичних доктрин від Античності до сучасності;

За результатами вивчення курсу студент повинен

знати:

системну періодизацію історії політичних вчень та основні напрямки розвитку політичної теорії в державах Стародавнього Сходу, державних формуваннях в період Античності і Середньовіччя;

основні положення політичних теорій, а також зміст праць найбільших представників політичної думки Стародавнього Сходу, Античності та Середньовіччя.

вміти:

аналітично представити зміст найважливіших політичних концепцій, оцінити їх роль і значення в розвитку методологічних підходів до формування теоретичної моделі пізнання політичних явищ;

простежити витоки виникнення і розвитку політичної теорії в її взаємодії з іншими науковими школами і напрямами;

володіти категоріально-понятійним апаратом історії політичних вчень.

Крім того, в результаті успішного проходження навчальної дисципліни «Історія політичних вчень (І частина)» студент набуде:

Спеціальні (фахові) компетентності:

- Здатність застосовувати політологічне мислення для розв’язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.
- Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.
- Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

Програмні результати навчання після вивчення навчальної дисципліни «Історія політичних вчень (І частина)»:

- Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності.
- Вміти застосовувати політологічне мислення для розв’язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.
- Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		л.	п./с.	лаб.	інд.	ср.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1						
Тема 1. Історія політичних вчень як складова частина науки про політику.	7	2	2	-	-	3
Тема 2. Політична думка Стародавнього Єгипту та Вавилону.	8	2	2	-	-	4
Тема 3. Основні суспільно-політичні погляди Стародавньої Індії.	7	2	2	-	-	3
Тема 4. Політичні вчення Стародавнього Китаю. Модуль.	8	2	2	-	-	4
Разом – зм. модуль1	30	8	8	-	-	14
Змістовий модуль 2						
Тема 5. Виникнення і розвиток політичних вчень в Стародавній Греції.	7	2	2	-	-	3
Тема 6. Суспільно-політичні погляди Демокріта, софістів, Сократа.	8	2	2	-	-	4
Тема 7. Концепція ідеального державного устрою в діалозі Платона "Держава"	7	2	2	-	-	3
Тема 8. Політичні погляди Платона в "Законах" і "Політику".	8	2	2	-	-	4
Тема 9. Політичні ідеали Арістотеля.	7	2	2	-	-	3
Тема 10. Політичні вчення періоду занепаду давньогрецьких держав.	8	2	2	-	-	4
Тема 11. Основні напрями політичної думки в Стародавньому Римі. Модуль.	7	2	2	-	-	3
Разом – зм. модуль 2	52	14	14			24
Змістовий модуль 3						
Тема 12. Розвиток політичних засад християнської доктрини батьками церкви. Св. Амвросій, св. Григорій та св. Августин про владу та державу.	8	2	2	-	-	4
Тема 13. Головні напрями розвитку політичної думки в Середньовіччі.	7	2	2	-	-	3
Тема 14. Тома Аквінський: погляди на державу, право і закон.	8	2	2	-	-	4
Тема 15. Світська політична думка Середньовіччя.	7	2	2	-	-	3
Тема 16. Політична думка середньовічного Арабського Сходу.	8	2	2			4
Разом – Змістовний модуль 3	38	10	10	-	-	18
РАЗОМ	120	32	32	-	-	56

4. Основна та додаткова література навчальної дисципліни

Основна література:

1. Андрусяк Т. Г. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусяк ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 220 с.
2. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч. посіб. / Укоопспілка, Львів. комерц. акад. ; [уклад. Вдовичин І. Я.]. – Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2016. – 491 с.
3. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
4. Історія світової політичної думки [Текст] : навч. посіб. / уклад. В. В. Морозов ; Державний вищий навчальний заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К. : КНЕУ, 2008. – 328 с.
5. Кирилюк Ф. М. Історія зарубіжних політичних вчень [Текст] : навч.-метод. посібник / Ф. М. Кирилюк, О. В. Батрименко. – К. : ТОВ "XXI століття: Діалог культур", 2005. – 256 с.
6. Крижанівський О. П. Історія стародавнього Сходу: Підручник. – Київ.: Либідь, 2000. – 590 с.
7. Кухта Б. Л. Політологія. Історія і теорія політичної науки : курс лекцій / Б. Кухта, О. Красівський, А. Ліпенцев. – Львів : Кальварія, 2004. – 271 с.
8. Новітня політична лексика (неологізми, оказіоналізми та інші новотвори): навчальний енциклопедичний словник-довідник / Заг. ред. Хоми Н.М. – Львів: Новий Світ-2000, 2015. – 466 с.
9. Основи політичної науки : курс лекцій / за ред. Б. Кухти. – Львів : Кальварія, 1997. – Ч. 1 : З історії політичної думки: від стародавності до наших днів. – 288 с.
10. Політологія: енциклопедичний словник / [В. М. Денисенко, Л. Я. Угрин, Н.М. Хома]; за ред. д-ра філос. наук, проф. В.П. Мельника. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 406 с.
11. Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. д-ра політ. н. Н. М. Хоми [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.], 2-ге видання, стереотипне. – Львів : «Новий Світ – 2000», 2015. – 779 с.
12. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки. – К., 1997. – 838 с.
13. Сучасна політична лексика: енциклопедичний словник-довідник / За наук. ред. Хоми Н.М. [І.Я. Вдовичин, Л.Я. Угрин, Г.В. Шипунов та ін.] – Львів: Новий Світ-2000, 2015. – 396 с.
14. Теорія політики: підручник / За наук. ред. В.П. Мельника [Денисенко В.М., Бунь В.В., Бліхар В.С., Требін М.П., Угрин Л.Я., Шиманова О.В.]. – Львів: Ліга-Пресс, 2015. – 668 с. (С. 94–144).
15. Тополь Ю. О. Історія політичних і правових вчень [Текст] : курс лекцій / Ю. О. Тополь. – Хмельницький : Хмельниц. ун-т упр. та права, 2018. – 537 с.
16. Шульженко, Ф. П. Історія політичних і правових вчень [Текст] : підручник / Ф. П. Шульженко. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 464 с.
17. Яремчук В. Д. Історія політичних і правових вчень: схеми, дефініції, джерела та персоналії : навч. посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 380 с.

Додаткова література:

1. Аль-Фарабі. Книга релігії (переклад з арабської та коментарі Михайла Якубовича) // Українське релігієзнавство. – 2008. – № 47. – С. 236-252.
2. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. - К.: Основи, 2000. - 239 с.
3. Бунь В.В. Еволюція поглядів на державу та політику у джерелах політичної думки Стародавнього Єгипту // Вісник Львівського національного університету. Філософсько-політологічні студії. – 2019. – Вип. 23. – С. 108–115.
4. Бунь В.В. Контури теократичної деспотії в джерелах політичної думки Стародавнього Вавилону // Вісник Львівського національного університету. Філософсько-політологічні студії. – 2020. – Вип. 32. – С. 112–120.
5. Бунь В.В. Політичні погляди Аль-Фарабі: проблеми урядування в державі // Вісник Львівського національного університету. Філософсько-політологічні студії. – 2021. – Вип. 38. – С. 136–141.
6. Козинець О. Г. Платон та Арістотель про державу і право: порівняльна характеристика / О. Г. Козинець, А. І. Остапенко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Вип. 89 / редкол.: Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін. – Одеса : Гельветика, 2021. – С. 37-41.
7. Лінч Дж. Г. Середньовічна церква : коротка історія / Д. Г. Лінч ; пер. з англ. В. Шовкун. - Київ : Основи, 1994. - 491 с.
8. Луцюк М. Вавилонська поема «Про безневинного страждальця» (фрагмент): художній переклад на українську [Електронний ресурс] / М. Луцюк. // Синопсис: текст, контекст, медіа. – 2014. – № 3. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/stkm_2014_3_11.pdf.
9. Мищак І. М. Правове становище військовослужбовців і державних службовців у Стародавньому Вавилоні / І. М. Мищак // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 5. – С. 15–19.
10. Нестуля О. О. Найдавніші уявлення про лідерство: Єгипет, Передня Азія [Електронний ресурс] / О. О. Нестуля // Экономика Крыма. – 2013. – № 1. – С. 215–220.
11. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. - К.: Основи, 2000. - 355 с.
12. Рассел Б.. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.
13. Ржевська В. В. Міжнародно-правові ідеї Данте Аліг'єрі щодо підтримки миру / В. В. Ржевська // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 1. - С. 316-320. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_1_77
14. Романова О. О. Жрецтво в соціальній структурі Єгипту доби Давнього Царства : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / О. О. Романова ; НАН України. Ін-т сходознавства ім. А. Кримського. – К., 2000. – 20 с.
15. Сенека Луцій Анней. Моральні листи до Луцілія / Пер. А. Содомора. – Львів: Апріорі, 2022. – 552 с.
16. Утвенко В. В. Формування державного апарату в Стародавньому Вавилоні / В. В. Утвенко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – С. 153–157.
17. Хрестоматія з історії всесвітньої політичної думки : навч. посіб. / уклад. М. О. Багмет [та ін.] ; Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. Петра Могили, Центр політ. дослідж. − Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – 220 с.

18. Ціцерон Марк Туллій. Про закони. Про державу. Про природу богів / Пер. Литвинова В. – Львів: Апріорі, 2019. – 392 с.
19. Читанка з історії філософії [Текст] : В 6-ти кн. Кн. 1. Філософія стародавнього світу / Під ред. Г. І. Волинки ; Український педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Кафедра філософії. - К. : Довіра, 1992. - 207 с.

Інтернет-джерела:

1. Сайт Національної бібліотеки України ім.В.І.Вернадського http://www.nbuv.gov.ua/
2. Сайт Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого https://nlu.org.ua/
3. Сайт Інституту політичних політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України https://ipiend.gov.ua/
4. Сайт Віснику Львівського національного університету. Серія Філософсько-політологічні студії. http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/uk/archive

5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія політичних вчень у державах Стародавнього Сходу.

Тема 1. Історія політичних вчень як складова частина науки про політику.

Особливості зародження політичної думки. Основні етапи розвитку політичних вчень. Методологічні основи для дослідження політичної думки. Політичні теорії як відображення реальних політичних відносин. Причини виникнення політичних теорій. Зміст і джерельна основа політичної доктрини. Політичні теорії, політичні концепції, політичні погляди. Роль і значення документів у вивченні політичної думки.

Тема 2: Політична думка Стародавнього Єгипту та Вавилону.

Поява перших східних держав як підґрунтя появи перших політичних теорій, вчень. Загальні особливості політичного устрою східних деспотій. Історичні та соціально-політичні передумови зародження політичної думки в Єгипті та Вавилоні. Джерела вивчення політичних поглядів в Стародавньому Єгипті. "Повчання Птаххетепа": спроба показати піраміду владних відносин єгипетського суспільства. Засадничі принципи формування політичних відносин. Теоретична спроба обгрунтування й апологетики єдиної влади фараона. Насильство і страх як основні принципи реалізації влади. Засади керівництва в "Повчанні Гекліопольського царя своєму синові". Знання, доброта, мудрість і справедливість як необхідні умови для реалізації влади правителя.

Політичне об'єднання міст-держав у районі дворіччя. Виникнення Вавилонського царства. "Реформи Урукагіни". Програма дій та заходів зміцнення держави рабовласників. Ідеологічне обґрунтування зміцнення влади рабовласників. Урукагіна про три основні напрями зміцнення влади панівної верстви.

Закони Вавилонського царя Хаммурапі. Про божественне походження законів. Співвідношення між світською владою царя і владою богів. Неприпустимість опору владі.

“Документ про невинного страждальця”. Фаталізм в політико-правовій думці Вавилонії.

Тема 3. Основні суспільно-політичні погляди Стародавньої Індії.

Основні суспільно-політичні течії Стародавньої Індії. Джерела політичної думки Стародавньої Індії - Веди, Брахмани, Упанішади, КнигаМану, Махабхарата, Рамаяна. Брахманізм про поділ суспільства на соціальні групи. Суть та принципи кастової організації стародавнього суспільства Індії. Утвердження панівного становища родової знаті - основна ідея політичного вчення брахманізму."Книга Ману" про перевтілення душ у живій природі. Вчення про дхарму – культові, суспільні та сімейні обов’язки, які встановлені богами для кожної варни. Держава як засіб забезпечення кастових вимог. Наука управління державою як вчення про кару, примус як основний метод здійснення влади. Вчення про “семичленне царство”. Зміст політичного ідеалу брахманізму. Трактат “Артхашастра” (“Настанова про користь”) як енциклопедія політичного мистецтва, як програма взаємних поступок з боку світської влади та жерців.

Буддизм та його ідея звільнення людини від страждань, що походять від світських бажань. "Тіпітака" - кодекс буддійського канону. Вчення про нірвану (стан абсолютної досконалості) та умови його досягнення. Зрівняння прав каст в рамках релігійної сфери - основні соціальні вимоги буддизму. Поєднання в історії індійського суспільно-політичного мислення брахманізму, буддизму та ряду інших вірувань в індуїзм.

Тема 4: Політичні вчення Стародавнього Китаю.

Загальна характеристика основних політико-правових напрямів Стародавнього Китаю.

Політичний зміст даосизму (вчення Лао-цзи). Лао-цзи проти управління на основі "правил поведінки" і "управління на основі закону". Теорія “бездіяльнісного управління”. Залежність ефективності влади від розмірів держави. Вчення про "дао" як протест супроти існуючих суспільно-політичних відносин. Реакційний утопізм та містицизм даосизму.

Вчення Конфуція та його характеристика. Реформізм політичних поглядів вчителя Куна. Етико-політичні ідеї Конфуція як підґрунтя для теорії управління з допомогою доброчесності. Теорія “виправлення імен” як основа впорядкування соціальних відносин суспільства,захисту родо-ієрархічної системи. Застосування доброчинності покарань (правила поведінки і закону) – головне положення теорії "школи службовців". Подвійність змісту вчення Конфуція (консерватизм та реакційність в політиці і раціональні погляди на культуру).

Вчитель Мо та його вчення, що відбиває ідеї прошарку дрібних власників. Концепція "взаємної любові" як основа для забезпечення успіху правителя. Погляди Мо на родові стосунки і родову ієрархічну систему. Принцип “пошани мудрих” як противага системі “упорядкування посад і винагород”. Абсолютизм як основа єдності держави. Наближення ідей Мо-цзи до ідеї централізованої влади, як результат переростання патріархальної общини в територіальну. Половинчастість реформ моїстів, схильність до конформізму.

Легісти як представники інтересів майнової і служилої знаті. Вчення легістів про техніку відправлення влади (школа Шан Ян). Питання економічного забезпечення політики. Принцип історизму при аналізі суспільних явищ. Створення легістами умов для виникнення світської політичної теорії. Трактат "Шань цзюнь шу" про значення і місце законів у суспільстві. Обмеження общинного самоврядування при збереженні принципу общинного самоуправління. Створення могутньої держави як найвища мета діяльності правителя.

Змістовий модуль 2. Історія політичних вчень у Стародавній Греції та Стародавньому Римі.

Тема 5. Виникнення і розвиток політичних вчень в Стародавній Греції.

Історико-політичні передумови зародження політичних вчень Стародавньої Греції. Відхід політики від релігії, а філософії і науки від міфу. Давньогрецькі міста-поліси як осередки політичного життя. Особливості державного устрою, форм правління в різних містах-полісах. Спарта,Афіни. Тирани і реформатори. Ідея політичного компромісу в поглядах Демокріта. Піфагор про поняття "рівності". Геракліт про демократію і закон.

Тема 6: Суспільно-політичні погляди Демокріта, софістів, Сократа.

Ідея політичного компромісу в поглядах Демокріта. Софісти про людину, мораль, право і державу. Життя та ідейні переконання Сократа: суть різних підходів . Ксенофонт та Платон про Сократа. Метод "сократичної іронії". Сократ про етичні принципи політичного життя. Характеристика основних форм державного правління за Сократом. Особливий погляд Сократа на монархію. Раціональна традиція в гуманізмі Сократа. Ототожнення доброчесності зі знаннями. Сократ та афінська демократія. Платон "Апологія Сократа".

Тема 7: Концепція ідеального державного устрою в діалозі Платона "Держава"

Історико-соціальні передумови формування політичних ідей Платона.

Ідея про доброчесність як знання - провідна думка політичної філософії Платона. Справедливість як формальна мета держави та уявлення про неї. Платон про поділ суспільства на соціальні верстви залежно відстану душі (природних здібностей) і рівня підготовки,держава як регулятор співвідношення цих двох факторів. Управління як мистецтво, а мета суспільства - взаємне задоволення потреб людьми, чиї здібності доповнюють одна одну. Держава та її основні функції. Платонівський комунізм та його дві

основні форми. Платон про основні типи державного устрою. Платонівська теорія виховання підростаючого покоління.

Тема 8: Політичні погляди Платона в "Законах" і "Політику".
Політична теорія Платона в "Законах" і "Політику" як кінцевий результат платонівського бачення проблеми держави. Платон про закон та його призначення. Рівність урядовців і громадян перед законом. Мета законів. Подальший розвиток теорії ідеальної держави, де переважають не закони, а правила чистого розуму. Проблема політичного абсолютизму в діалозі "Політик". Класифікація державних устроїв. Проблема демократичного політичного устрою в "Політику". Концепція змішаної держави, як засіб досягнення рівноваги між монархічним принципом мудрості і демократичним принципом свободи. Проблема приватної власності. Система освіти та релігійні інститути.

Тема 9: Політичні ідеали Арістотеля.
Загальні особливості політико-правового вчення Арістотеля. Два основні етапи розвитку політичних поглядів Арістотеля. Арістотель про державу як про найвищий тип громади та її мету. Проблема державогенезу та основних двох типів стосунків, на яких базується родина. Проблема рабства в політиці держави. Природні та неприродні шляхи набуття багатства. Критика платонівської утопії. Арістотель про основні форми врядування, їх залежність від моральних якостей носіїв влади. Застосування теорії “золотої середини” до створення оптимальної форми державного устрою. Арістотель про демократію. Міркування про причини переворотів. Проблема громадянства та освіти.

Тема 10: Політичні вчення періоду занепаду давньогрецьких держав.
Історико-політичні передумови формування політичних вчень в Греції в середині IУ - II ст. до н.е. Криза полісних установ та втрата державами незалежності. Стан філософської і політичної науки.
Епікурейці. Вироблення у своїх учнів стану самодостатності - мета епікурейства. Проблема щастя та мети її досягнення. Створення держави та її основна мета. Форми державного правління. Людська культура як результат людського розуму.
Кініки. Відмова від життєвого добробуту. Соціальне підґрунтя вчення кініків. Проблема людської самодостатності, аскетизм і пуританство. Утопізм теорії кініків. Антисфен і Діоген. Поняття держави та ставлення до неї. Початки концепції світового громадянства (космополітизму).
Стоїцизм. Самодостатність та індивідуальне благополуччя - мета стоїцизму. Зенон "Книга про державу". Морально-етичні устої стоїцизму, відданість своїм обов’язкам. Проблема всесвітньої держави та її громадянства. Зміст міждержавних стосунків. Закон міста і закон всесвітньої держави – закон звичаю і закон розуму. Вчення про два типи законів. Ревізія стоїцизму. Критика Карнеада. Повернення до стоїцизму ідей Платона та Арістотеля Панетієм з Родосу.
Полібій. Історичний закон розвитку і занепаду та тенденція його прояву в незмішаних формах влади. Змішаний суспільний устрій як баланс соціальних сил. Ідея змішаного врядування як система пересторог і рівноваги.

Тема 11 : Основні напрями політичної думки в Стародавньому Римі.
Основні напрямки політико-правові думки в Стародавньому Римі. Сципіонів гурт. Проблема взаємодії ідеального права стоїків з чинним правом держави. Ідея природного права як методологія дослідження звичаєвого права з позиції освіченості. Погляди Ціцерона на державу, владу в працях «Про державу», «Про закон», «Про обов’язки». Розвиток політико-правових поглядів у римських юристів. Визначення права як мистецтва добра і справедливості. Складові права: природне право, право народів, право громадян. Поняття приватного і політичного права. Суть та особливості політичних поглядів Сенеки. Вплив

посилення абсолютизму на відхід від активної політики до проблем етики. Детермінанти формування політичних поглядів Сенеки. Морально-етичні принципи у формуванні громадянської позиції. Нова трактовка концепції стоїцизму про «всесвітню державу». Релігійний зміст стоїцизму Сенеки. Відхід від віри в державу як у найвищу реалізацію моральної досконалості. Природне право та проблема необхідності закону й примусу. Утвердження християнської церкви як окремої інституції. Ідея про роздвоєне підданство та її нова трактовка. Потреба офіційної релігії.

Змістовий модуль 3. Історія політичних вчень у період Середньовіччя

Тема 12: Розвиток політичних засад християнської доктрини батьками церкви. Св. Амвросій, св. Григорій та св. Августин про владу та державу.

Особливості ранніх релігійно-політичних доктрин. Християнський світогляд про два типи обов'язків та два типи інституцій. Проблема релігійної толерації. Вироблення системи стосунків між церквою та державою. Св. Амвросій про автономію церкви в духовних справах. Церковницька концепція відносин між церквою і державою в трактаті св. Амвросія "Про обов'язки слуг господніх".

Св. Августин про християнську співдружність. Переосмислення в руслі християнського світобачення античної ідеї про людину як громадянина двох міст. Оправдання держави. Бог як вище благо і об'єкт любові громадян держави. Св. Августин про істинні причини занепаду Риму. Церква як реалізована і наділена великою силою ідея організованої інституції. Важливість християнської моралі для держави.

Св. Григорій та його праця «Пастирські настанови» про зведення святості політичної влади до сповнення послуху пасивної покори. Морально-етичні характеристики імператорської влади.

Тема 13. Головні напрями розвитку політичної думки в Середньовіччі

Головні напрямки розвитку політичної думки в Середньовіччі. Особливості формування Візантійської держави і права. Імператорські конституції. Пандекти Юстиніана. Вплив "Збірок цивільного права" на суспільно-політичне життя Середньовіччя. Характерні риси розвитку західноєвропейських держав. Взаємовідносини влади церковної та світської. Головні джерела політичної думки - Саксонська правда, Салічна правда, Капітулярії Карла Великого. Політичний розвиток середньовічної Англії. "Велика Хартія Вольностей". Основні теократичні політичні теорії -папоцезаристична, дуалістична, цезаристична. Зародження ісламу, його погляди на державу.

Тема 14. Тома Аквінський: погляди на державу, право і закон.

Загальна характеристика праць "Сума теології" та "Панування владик".

Тома Аквінський про універсальний синтез і гармонію в рамках людського знання конкретних наук, філософії та теології. Гармонія соціально-політичного життя з природою. Суспільство як система цілей і намірів. Мета та основні функції світського правителя. Проблема підпорядкування влади правителя законам. Класифікація законів: вічний закон, природний закон,божественний закон та людський закон, як чотири форми розуму, що проявляють себе на чотирьох рівнях космічної реальності.

Тема 15. Світська політична думка Середньовіччя.

Данте про Європу як об'єднану християнську спільноту. Церква і держава як дві форми влади, що мають божественне походження. Імперські позиції Данте як ідеалізація універсального миру. "Божественна комедія"про світську монархію як управління всіма мирянами. Доцільність державної влади для становлення миру свободи. Подвійність в управлінні світом як відображення поєднання в людській натурі духовного і фізичного принципів. Соціальна концепція органічного суспільства. Вчення про політику та державу

юристів. Право та держава. Права народів та людини. Філософські засади вчення М. Падуанського. Загальна характеристика роботи М. Падуанського "Захисник миру". Органістичне сприйняття держави. Відстоювання принципу розвитку держави від родини. Соціальна диференціація суспільства та місце духівництва в ній. Розмежування розуму і віри як попередник релігійного скептицизму. Радикальне розмежування духовного і земного у визначенні закону. Протилежність людського закону божественному. Проблема первинного джерела закону. М. Падуанський про виборну та спадкову монархію.

Тема 16. Політична думка середньовічного Арабського Сходу.

Стійким послідовником Арістотеля в X столітті був Аль -Фарабі (870-950), який жив і творив в Багдаді, Алеппо і Дамаску в 900-950 рр. Авіценна (араб . Ібн Сина, 980-1037) походив з Бухари Туркестану. Мав енциклопедичну освіту. Головною філософською працею Авіценни був трактат енциклопедичного характеру "Книга зцілення", що містить основи логіки, фізики, математики і метафізики ; окрім цього він написав коментарі до Арістотеля і багато інших книг, з яких велике визнання отримав трактат "Канон медицини". Для філософії Авіценни був характерний раціоналізм з матеріалістичними тенденціями, які витікають з його природничо-наукової орієнтації. Він є засновником арабського перипатетизму, його навчання поєднує в собі елементи філософії Арістотеля з релігією ісламу.

Аверроес (араб . Ібн Рушд, 1126-1196); матеріальний світ вічний, нескінченний, але в просторі обмежений. Бог так само вічний, як і природа, проте він не створив світ з нічого, як це проголошує релігія. Арістотелівське тлумачення виникнення природи, згідно якому матерія як така є не дійсністю, а можливістю, що на неї повинна впливати форма, щоб природа виникла, Аверроес інтерпретував так, що форми не приходять до маїсрії ззовні, але у вічній матерії всі форми потенційно містяться і поступово в процесі розвитку викристалізовуються. Концепцію загальної градації і ієрархії сущого між богом і людиною він перейняв у Авіценни . Така концепція, природно, була значно більш віддалена від віри в божественне створення природи з нічого, яку проповідували християнство і іудаїзм.

Аль - Газалі (1059-1111). Незвичайною є і концепція причинності у Аль Аль-Газалі . У суперечці з філософами, які пояснювали все природними причинами, Аль Аль-Газалі стверджував, що природних причин не існує, бо є лише одна причина - це Бог. Вся решта взаємодій, у тому числі і причинно-наслідкові, нам лише здаються. Бог всемогутній.

6. Теми та зміст семінарських/практичних занять навчальної дисципліни. Література

Змістовий модуль 1

Тема 1. Історія політичних вчень як складова частина науки про політику.

1. Особливості зародження політичної думки.
2. Основні етапи розвитку політичних вчень.
3. Методологічні основи для дослідження політичної думки.
4. Політичні теорії як відображення реальних політичних відносин. Причини виникнення політичних теорій.
5. Зміст і джерельна основа політичної доктрини.
6. Політичні теорії, політичні концепції, політичні погляди.
7. Роль і значення документів у вивченні політичної думки.

Література:

1. Андрусяк Т. Г. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусяк ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 220 с.
2. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч. посіб. / Укоопспілка, Львів. комерц. акад. ; [уклад. Вдовичин І. Я.]. – Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2016. – 491 с.
3. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
4. Історія світової політичної думки [Текст] : навч. посіб. / уклад. В. В. Морозов ; Державний вищий навчальний заклад “Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана”. – К. : КНЕУ, 2008. – 328 с.
5. Кирилюк Ф. М. Історія зарубіжних політичних вчень [Текст] : навч.-метод. посібник / Ф. М. Кирилюк, О. В. Батрименко. – К. : ТОВ “XXI століття: Діалог культур”, 2005. – 256 с.
6. Кухта Б. Л. Політологія. Історія і теорія політичної науки : курс лекцій / Б. Кухта, О. Красівський, А. Ліпенцев. – Львів : Кальварія, 2004. – 271 с.
7. Основи політичної науки : курс лекцій / за ред. Б. Кухти. – Львів : Кальварія, 1997. – Ч. 1 : З історії політичної думки: від стародавності до наших днів. – 288 с.
8. Теорія політики: підручник / За наук. ред. В.П. Мельника [Денисенко В.М., Бунь В.В., Бліхар В.С., Требін М.П., Угрин Л.Я., Шиманова О.В.]. – Львів: Ліга-Пресс, 2015. – 668 с. (С. 94–144).
9. Яремчук В. Д. Історія політичних і правових вчень: схеми, дефініції, джерела та персоналії : навч. посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 380 с.

Тема 2. Політична думка Стародавнього Єгипту та Вавилону.

1. Загальні особливості політичного устрою східних деспотій.
2. Історичні та соціально-політичні передумови зародження політичної думки в Єгипті. Особливості державного управління в Стародавньому Єгипті (Давнє, Середнє, Нове царство)
3. Релігійно-політична реформа Аменхотепа 4 (Ехнатона).
4. Джерела вивчення політичних поглядів в Стародавньому Єгипті: «Повчання Птаххетепа», «Речення Іпувера», «Послання гераклеопольського царя своєму синові».

5. Політичне об’єднання міст-держав у районі Межиріччя. Виникнення Вавилонського царства.
6. «Закони Вавилонського царя Хаммурапі» як джерело політичної думки: особливості економічної системи, соціальні відносини у старовавилонському суспільстві, політична система вавилонського суспільства.

Література:

1. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
2. Крижанівський О. П. Історія стародавнього Сходу: Підручник. – Київ.: Либідь, 2000. – 590 с.
3. Бунь В.В. Еволюція поглядів на державу та політику у джерелах політичної думки Стародавнього Єгипту // Вісник Львівського національного університету. Філософсько-політологічні студії. – 2019. – Вип. 23. – С. 108–115.
4. Бунь В.В. Контури теократичної деспотії в джерелах політичної думки Стародавнього Вавилону // Вісник Львівського національного університету. Філософсько-політологічні студії. – 2020. – Вип. 32. – С. 112–120.
5. Луцюк М. Вавилонська поема «Про безневинного страждальця» (фрагмент): художній переклад на українську [Електронний ресурс] / М. Луцюк. // Синопсис: текст, контекст, медіа. – 2014. – № 3. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/stkm_2014_3_11.pdf.
6. Мищак І. М. Правове становище військовослужбовців і державних службовців у Стародавньому Вавилоні / І. М. Мищак // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 5. – С. 15–19.
7. Нестуля О. О. Найдавніші уявлення про лідерство: Єгипет, Передня Азія [Електронний ресурс] / О. О. Нестуля // Экономика Крыма. – 2013. – № 1. – С. 215–220.
8. Романова О. О. Жрецтво в соціальній структурі Єгипту доби Давнього Царства : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / О. О. Романова ; НАН України. Ін-т сходознавства ім. А. Кримського. – К., 2000. – 20 с.
9. Утвенко В. В. Формування державного апарату в Стародавньому Вавилоні / В. В. Утвенко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – С. 153–157.

Тема 3: Основні суспільно-політичні погляди Стародавньої Індії.

1. Брахманізм про поділ суспільства на соціальні групи. Зміст політичного ідеалу брахманізму.
2. "Книга Ману" як джерело політичної думки Стародавньої Індії.
3. Трактат “Артхашастра” як енциклопедія політичного мистецтва.
4. Буддизм та «Тіпітака» - кодекс буддійського канону. Основні соціальні та етичні вимоги буддизму.

Література:

1. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
2. Крижанівський О. П. Історія стародавнього Сходу: Підручник. – Київ.: Либідь, 2000. – 590 с.
3. Хрестоматія з історії всесвітньої політичної думки : навч. посіб. / уклад. М. О. Багмет [та ін.] ; Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. Петра Могили, Центр політ. дослідж. − Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – 220 с.

4. Читанка з історії філософії [Текст] : В 6-ти кн. Кн. 1. Філософія стародавнього світу / Під ред. Г. І. Волинки ; Український педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Кафедра філософії. - К. : Довіра, 1992. - 207 с.

Тема 4: Політичні вчення Стародавнього Китаю.

1. Загальна характеристика періоду розквіту політико-правової думки Стародавнього Китаю (4-3 ст. до н.е.)
2. Характеристика вчення Конфуція. «ЛУНЬ ЮЙ».
3. Вчитель Мо та його вчення. Концепція "всезагальної любові" як основа для забезпечення успіху правителя. «Мо-цзи».
4. Вчення легістів. Трактат "Шан цзюнь шу" про значення і місце законів у суспільстві.
5. Політичний зміст даосизму (вчення Лао-цзи). «ДАО ДЕ ЦЗІН».

Література:

1. Андрусяк Т. Г. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусяк ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 220 с.
2. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
3. Крижанівський О. П. Історія стародавнього Сходу: Підручник. – Київ.: Либідь, 2000. – 590 с.
4. Основи політичної науки : курс лекцій / за ред. Б. Кухти. – Львів : Кальварія, 1997. – Ч. 1 : З історії політичної думки: від стародавності до наших днів. – 288 с.
5. Хрестоматія з історії всесвітньої політичної думки : навч. посіб. / уклад. М. О. Багмет [та ін.] ; Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. Петра Могили, Центр політ. дослідж. − Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – 220 с.
6. Читанка з історії філософії [Текст] : В 6-ти кн. Кн. 1. Філософія стародавнього світу / Під ред. Г. І. Волинки ; Український педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Кафедра філософії. - К. : Довіра, 1992. - 207 с.

Змістовий модуль 2.

Тема 5: Виникнення і розвиток політичних вчень в Стародавній Греції

1. Історико-політичні передумови зародження політичних вчень Стародавньої Греції. Етапи розвитку політичних вчень Стародавньої Греції.
2. Давньогрецькі міста-поліси як осередки політичного життя. Особливості державного устрою в Афінах.
3. Особливості державного устрою, форм правління у Спарті.
4. «Сім мудреців». Політичні реформи Солона.
5. Суспільно-політичні погляди Піфагора. Піфагор про поняття «рівності».
6. Геракліт про демократію і закон.

Література:

1. Андрусяк Т. Г. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусяк ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 220 с.
2. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
3. Основи політичної науки : курс лекцій / за ред. Б. Кухти. – Львів : Кальварія, 1997. – Ч. 1 : З історії політичної думки: від стародавності до наших днів. – 288 с.

4. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки. – К., 1997. – 838 с.
5. Рассел Б.. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.
6. Хрестоматія з історії всесвітньої політичної думки : навч. посіб. / уклад. М. О. Багмет [та ін.] ; Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. Петра Могили, Центр політ. дослідж. − Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – 220 с.
7. Читанка з історії філософії [Текст] : В 6-ти кн. Кн. 1. Філософія стародавнього світу / Під ред. Г. І. Волинки ; Український педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Кафедра філософії. - К. : Довіра, 1992. - 207 с.

Тема 6: Суспільно-політичні погляди Демокріта, софістів, Сократа.

1. Погляди Демокріта на державу та закон. Демокріт про правління кращих
2. Софісти про мораль, право і державу.
3. Особливості політичних поглядів Сократа.
4. Поняття доброчесності. Роль законів у організації полісного життя.
5. Характеристика основних форм державного правління.
6. Сократ та афінська демократія.
7. Платон "Апологія Сократа".

Література:

1. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
2. Кирилюк Ф. М. Історія зарубіжних політичних вчень [Текст] : навч.-метод. посібник / Ф. М. Кирилюк, О. В. Батрименко. – К. : ТОВ “XXI століття: Діалог культур”, 2005. – 256 с.
3. Основи політичної науки : курс лекцій / за ред. Б. Кухти. – Львів : Кальварія, 1997. – Ч. 1 : З історії політичної думки: від стародавності до наших днів. – 288 с.
4. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки. – К., 1997. – 838 с.
5. Рассел Б.. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.
6. Хрестоматія з історії всесвітньої політичної думки : навч. посіб. / уклад. М. О. Багмет [та ін.] ; Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. Петра Могили, Центр політ. дослідж. − Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – 220 с.
7. Читанка з історії філософії [Текст] : В 6-ти кн. Кн. 1. Філософія стародавнього світу / Під ред. Г. І. Волинки ; Український педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Кафедра філософії. - К. : Довіра, 1992. - 207 с.

Тема 7: Концепція ідеального державного устрою в діалозі Платона «Держава».

1. Історико-соціальні передумови формування політичних ідей Платона.
2. Доброчесність як знання - провідна думка політичної філософії Платона.
3. Платон про поділ суспільства на соціальні верстви.
4. Справедливість як формальна мета держави.
5. Держава та її основні функції.
6. Суть платонівського комунізму.
7. Платон про основні типи державного устрою.
8. Платонівська теорія виховання.

Література:

1. Андрусяк Т. Г. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусяк ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 220 с.
2. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
3. Кирилюк Ф. М. Історія зарубіжних політичних вчень [Текст] : навч.-метод. посібник / Ф. М. Кирилюк, О. В. Батрименко. – К. : ТОВ “XXI століття: Діалог культур”, 2005. – 256 с.
4. Основи політичної науки : курс лекцій / за ред. Б. Кухти. – Львів : Кальварія, 1997. – Ч. 1 : З історії політичної думки: від стародавності до наших днів. – 288 с.
5. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки. – К., 1997. – 838 с.
6. Козинець О. Г. Платон та Арістотель про державу і право: порівняльна характеристика / О. Г. Козинець, А. І. Остапенко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Вип. 89 / редкол.: Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін. – Одеса : Гельветика, 2021. – С. 37-41.
7. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. - К.: Основи, 2000. - 355 с.
8. Рассел Б.. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.

Тема 8: Політичні погляди Платона в «Законах» і «Політику».

1. Платон про закон та його призначення.
2. Проблема політичного абсолютизму та демократичного політичного устрою в діалозі "Політик".
3. Класифікація форм державного устрою.
4. Концепція змішаної держави.
5. Проблема приватної власності.
6. Система освіти та релігійні інститути.

Література:

1. Андрусяк Т. Г. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусяк ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 220 с.
2. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
3. Основи політичної науки : курс лекцій / за ред. Б. Кухти. – Львів : Кальварія, 1997. – Ч. 1 : З історії політичної думки: від стародавності до наших днів. – 288 с.
4. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки. – К., 1997. – 838 с.
5. Козинець О. Г. Платон та Арістотель про державу і право: порівняльна характеристика / О. Г. Козинець, А. І. Остапенко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Вип. 89 / редкол.: Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін. – Одеса : Гельветика, 2021. – С. 37-41.
6. Рассел Б.. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.

Тема 9: Політичні погляди Арістотеля

1. Загальні особливості та передумови формування політичного вчення Арістотеля. Етапи розвитку політичних поглядів Арістотеля.
2. Об’єкт політичної науки. Цілі політики. Метод наукового дослідження політики.

3. Арістотель про державу як про найвищий тип громади та її мету. Поняття громадянина. Проблема громадянства.
4. Поняття та види справедливості.
5. Арістотель про основні форми врядування.
6. Арістотель про демократію.
7. Застосування теорії “золотої середини” до створення оптимальної форми державного устрою.
8. Критика платонівської утопії. Ставлення до приватної власності Арістотеля. Природні та неприродні шляхи набуття багатства.
9. Міркування про причини переворотів.
10. Проблема рабства в політиці держави.
11. Право та закон в концепції Арістотеля.

Література:

1. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
2. Основи політичної науки : курс лекцій / за ред. Б. Кухти. – Львів : Кальварія, 1997. – Ч. 1 : З історії політичної думки: від стародавності до наших днів. – 288 с.
3. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки. – К., 1997. – 838 с.
4. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. - К.: Основи, 2000. - 239 с.
5. Козинець О. Г. Платон та Арістотель про державу і право: порівняльна характеристика / О. Г. Козинець, А. І. Остапенко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Вип. 89 / редкол.: Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін. – Одеса : Гельветика, 2021. – С. 37-41.
6. Рассел Б.. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.

Тема 10: Політичні вчення періоду занепаду давньогрецьких держав.

1. Історико-політичні передумови формування політичних вчень в Греції в середині IУ - II ст. до н.е. Криза полісних установ та втрата державами незалежності.
2. Суспільно-політичні погляди Епікура та епікурейців.
3. Суспільно-політичні погляди кініків.
4. Погляди стоїків на державу та політику.
5. Суспільно-політична проблематика у творчості Полібія.

Література:

1. Андрусяк Т. Г. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусяк ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 220 с.
2. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
3. Основи політичної науки : курс лекцій / за ред. Б. Кухти. – Львів : Кальварія, 1997. – Ч. 1 : З історії політичної думки: від стародавності до наших днів. – 288 с.
4. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки. – К., 1997. – 838 с.
5. Рассел Б.. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.

6. Хрестоматія з історії всесвітньої політичної думки : навч. посіб. / уклад. М. О. Багмет [та ін.] ; Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. Петра Могили, Центр політ. дослідж. − Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – 220 с.
7. Читанка з історії філософії [Текст] : В 6-ти кн. Кн. 1. Філософія стародавнього світу / Під ред. Г. І. Волинки ; Український педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Кафедра філософії. - К. : Довіра, 1992. - 207 с.

Тема 11: Основні напрями політичної думки в Стародавньому Римі.

1. Характерні особливості політичної думки в Стародавньому Римі. Криза поліса.
2. Погляди Ціцерона на походження держави та влади в працях «Про державу», «Про закон», «Про обов"язки».
3. Ціцерон про форми державного устрою.
4. Розвиток політичних поглядів у римських юристів. Складові права: природне право, право народів, право громадян.
5. Суть та особливості політичних поглядів Сенеки.
6. Суспільно-політичні погляди Епіктета та Марка Аврелія.

Література:

1. Андрусяк Т. Г. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусяк ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 220 с.
2. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
3. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки. – К., 1997. – 838 с.
4. Рассел Б.. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.
5. Сенека Луцій Анней. Моральні листи до Луцілія / Пер. А. Содомора. – Львів: Апріорі, 2022. – 552 с.
6. Ціцерон Марк Туллій. Про закони. Про державу. Про природу богів / Пер. Литвинова В. – Львів: Апріорі, 2019. – 392 с.

Змістовий модуль 3.

Тема 12: Розвиток політичних засад християнської доктрини батьками церкви. Св. Амвросій, св. Григорій та св. Августин про владу та державу.

1. Особливості ранніх релігійно-політичних доктрин. Раннє християнство. Боротьба проти єрисей.
2. Св. Амвросій про автономію церкви в духовних справах. Церковницька концепція відносин між церквою і державою в трактаті св. Амвросія "Про обов’язки слуг господніх”.
3. Суспільно-політичні погляди Св. Августина.
4. Суспільно-політичні погляди Св. Григорія та його праця "Пастирські настанови". Морально-етичні характеристики імператорської влади.
5. Концепція двох мечів.

Література:

1. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
2. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки. – К., 1997. – 838 с.

3. Лінч Дж. Г. Середньовічна церква : коротка історія / Д. Г. Лінч ; пер. з англ. В. Шовкун. - Київ : Основи, 1994. - 491 с.
4. Рассел Б.. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.

Тема 13: Головні напрями розвитку політичної думки в Середньовіччі

1. Становлення папської політичної доктрини (Григорій VII).
2. Початки декларування законів в період Середньовіччя (Саксонська правда, Салічна правда, Капітулярії Карла Великого).
3. Співвідношення трьох типів претензій на королівську владу в період раннього Середньовіччя.

Література:

1. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
2. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки. – К., 1997. – 838 с.
3. Лінч Дж. Г. Середньовічна церква : коротка історія / Д. Г. Лінч ; пер. з англ. В. Шовкун. - Київ : Основи, 1994. - 491 с.
4. Рассел Б.. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.

Тема 14. Тома Аквінський: погляди на державу, право і закон.

1. Суть та завдання політичної влади. Мета та основні функції світського правителя.
2. Форми правління. Проблема непокори світській владі.
3. Поняття права і закону. Класифікація законів.
4. Співвідношення світської та духовної влади

Література:

1. Андрусяк Т. Г. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусяк ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 220 с.
2. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
3. Основи політичної науки : курс лекцій / за ред. Б. Кухти. – Львів : Кальварія, 1997. – Ч. 1 : З історії політичної думки: від стародавності до наших днів. – 288 с.
4. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки. – К., 1997. – 838 с.
5. Лінч Дж. Г. Середньовічна церква : коротка історія / Д. Г. Лінч ; пер. з англ. В. Шовкун. - Київ : Основи, 1994. - 491 с.
6. Рассел Б.. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.

Тема 15: Світська політична думка Середньовіччя.

1. Політичні погляди Данте.

1.1. Суть держави і влади. Мета політики.

1.2. Вчення про світову монархію.

1.3. Співвідношення світської та духовної влади у Данте

2. Політичні погляди Марсилія Падуанського

2.1. Мир як мета політики та управління

2.2. Суть та мета держави

2.3. Законодавець та закон. Види законів.

2.4. Співвідношення світської та духовної влади. Роль духівництва. Функції Церкви. Генеральний Собор.

Література:

1. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
2. Основи політичної науки : курс лекцій / за ред. Б. Кухти. – Львів : Кальварія, 1997. – Ч. 1 : З історії політичної думки: від стародавності до наших днів. – 288 с.
3. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки. – К., 1997. – 838 с.
4. Рассел Б.. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.
5. Ржевська В. В. Міжнародно-правові ідеї Данте Аліг'єрі щодо підтримки миру / В. В. Ржевська // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 1. - С. 316-320. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_1_77

Тема 16: Політична думка середньовічного Арабського Сходу.

1. Формування і розвиток політико-правової думки Арабського Сходу.
2. Проблеми держави та політики (етико-філософський підхід)
   2.1.Аль-Фарабі
   2.2. Ібн-Рушд (Аверроес)
   2.3. «Брати чистоти»
3. Мусульмансько-правова політична теорія (аль-Мавардi)
4. Політико-правове вчення Ібн Халдуна.

Література:

1. Історія політичної думки / За заг. ред. Н. М. Хоми [І.В. Алєєксєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.] – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
2. Аль-Фарабі. Книга релігії (переклад з арабської та коментарі Михайла Якубовича) // Українське релігієзнавство. – 2008. – № 47. – С. 236-252.
3. Бунь В.В. Політичні погляди Аль-Фарабі: проблеми урядування в державі // Вісник Львівського національного університету. Філософсько-політологічні студії. – 2021. – Вип. 38. – С. 136–141.

7. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія політичних вчень як складова частина науки про політику.	3
2	Політична думка Стародавнього Єгипту та Вавилону.	4
3	Основні суспільно-політичні погляди Стародавньої Індії.	3
4	Політичні вчення Стародавнього Китаю.	4
5	Виникнення і розвиток політичних вчень в Стародавній Греції.	3
6	Суспільно-політичні погляди Демокріта, софістів, Сократа.	4
7	Концепція ідеального державного устрою в діалозі Платона "Держава"	3
8	Політичні погляди Платона в "Законах" і "Політику".	4
9	Політичні ідеали Арістотеля.	3
10	Політичні вчення періоду занепаду давньогрецьких держав.	4
11	Основні напрями політичної думки в Стародавньому Римі.	3
12	Розвиток політичних засад християнської доктрини батьками церкви. Св. Амвросій, св. Григорій та св. Августин про владу та державу.	4
13	Головні напрями розвитку політичної думки в Середньовіччі.	3
14	Тома Аквінський: погляди на державу, право і закон.	4
15	Світська політична думка Середньовіччя.	3
16	Політична думка середньовічного Арабського Сходу.	4
Разом		56

8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів

Навчальний процес здійснюється за традиційною технологією: лекції, практичні (семінарські) заняття, самостійна робота. Також передбачено колаборативне навчання (форми – групові проекти, спільні розробки, навчальні спільноти, тьюторство і т.д.), проектно-орієнтоване навчання, дискусії.

На лекційних заняттях використовуються: словесні методи (розповідь, бесіда, пояснення, лекція, діалог); наочні і практичні методи (ілюстрація, демонстрація, а також презентація); метод синтезу, аналізу, індукції, дедукції тощо. На семінарських заняттях використовуються: дискусія, дебати, групове навчання тощо.

Оцінка знань, умінь і практичних навиків студента з курсу «Історія політичних вчень (І частина)» здійснюється за 100-бальною шкалою.

Бали нараховуються за наступним співвідношенням:

- практичні/самостійні тощо – 30% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 30);
- контрольні заміри (модулі) – 20% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 20);
- екзамен – 50% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 50).

Поточний контроль знань студентів проводять за трьома складовими:

- контроль систематичності та активності роботи студента впродовж семестру;
- контроль за виконанням модульних завдань/контрольних замірів;
- контроль за виконанням завдань самостійного опрацювання і прочитання першоджерел.

При контролі систематичності й активності роботи студентів оцінці підлягають:

- самостійна робота студентів;
- відвідування й активність на семінарських занять;
- рівень засвоєння знань програмного матеріалу.

Поточний контроль успішності здійснюється за п’ятибальною шкалою: "5" – відмінно", "4" – добре, "3" – задовільно, "2" – доповнення, "1" – коментарі (участь у дискусії). Реферат, доповідь – 5 балів; есе – 3 бали (дозволено лише по одному реферату, доповіді або есе). Контроль знань за результатами вивчення змістовного модуля оцінюється в 20 балів. Форма підсумкового контролю – екзамен в усній формі в кінці семестру.

Розподіл балів, що присвоюється студентам

Максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів із дисципліни, котра завершується екзаменом, становить за поточну успішність 50 балів. На іспиті студент теж може отримати 50 балів.

Поточний контроль та самостійна робота			Сума	Екзамен
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	50	50
1-4	7-11	12-16		
10	20	20		

1, 2 ... 16 – теми семінарських занять у рамках змістовного модуля.

При оформленні документів за екзаменаційну сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

9. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Національна шкала	Рейтингова шкала	Шкала ECTS	Пояснення
5 (відмінно)	90-100	A	Відмінно
4 (добре)	81-89	B	Дуже добре
	71-80	C	Добре
3 (задовільно)	61-70	D	Задовільно
	51-60	E	Достатньо
2 (незадовільно)	25-50	FX	Незадовільно
	0-24	F	Незадовільно без права перездачі

10. Контрольні питання для підсумкового контролю (екзамену)

1. Основні етапи розвитку світової політичної думки, їх характеристика.
2. Поява політичних вчень. Основні причини виникнення політичних вчень.
3. Процес формування політичної теорії, її функції.
4. Суть терміну «політична доктрина». Перші політичні доктрини.
5. Значення документів у вивченні політичної думки.
6. Особливості зародження політичної думки Єгипту та Вавилону.
7. Загальні принципи східної політичної доктрини.
8. Основні засади політичної влади в джерелах політичної думки Стародавнього Єгипту: “Повчаня Птахотепа”, “Речення Іпувера”, “Послання гераклеопольського царя своєму синові”.
9. Закони царя Хаммурапі про засоби зміцнення державної влади.
10. Політичне об'єднання міст-держав у районі Межиріччя. «Реформи Урукагіни»
11. Соціально-політичний зміст брахманізму.
12. Особливості вчення буддизму як однієї із суспільно-політичних течій Стародавньої Індії.
13. Джерела політичної думки Стародавньої Індії: Веди, Брахмани, Упанішади, Книга Ману, Махабхарата, Рамаяна.
14. Політичний трактат «Артхашастра» брахмана Каутільї.
15. Характеристика основних напрямів політичної думки Стародавнього Китаю.
16. Характеристика вчення Конфуція. «Лунь юй».
17. Політичний зміст даосизму (вчення Лао-цзи). «Дао де цзін».
18. Політико-правовий зміст моїзму. Трактат «Мо-цзи».
19. Легізм як один з напрямів політичної думки Стародавнього Китаю. Трактат «Шан цзюнь шу» про значення і місце законів у суспільстві.
20. Характеристика історико-політичних передумов зародження політичних вчень Стародавньої Греції.
21. Основні періоди розвитку політичних вчень в Стародавній Греції та їх ідейний зміст.
22. Давньогрецькі міста-поліси як осередки політичного життя. Особливості державного устрою в Афінах та Спарті.
23. Політичні реформи Солона. Зміст його політичних поглядів.
24. Політичні реформи Клісфена та їх зміст.
25. Ідеї політичного компромісу в поглядах Демокріта.
26. Геракліт про державний лад.
27. Піфагор та піфагорійці: політичні погляди.

28. Софісти: їх політико-філософські переконання.
29. Сутність політичних поглядів Сократа.
30. Сократ про основні форми правління.
31. Платон “Апологія Сократа”.
32. Історико-соціальні передумови формування платонівських політичних ідей.
33. Соціальний поділ в ідеальній державі Платона.
34. Платон про проблему справедливості.
35. Зміст платонівського комунізму.
36. Теорія виховання у Платона.
37. Платон про типи державного правління.
38. Місце закону в “Законах” Платона.
39. Платонівська концепція змішаної держави.
40. Соціальні і політичні інститути в “Законах” Платона. Система освіти, місце релігійних інститутів в системі Платона.
41. Походження та мета держави в концепції Арістотеля.
42. Право та закон в концепції Арістотеля
43. Соціальна диференція в рамках Арістотелівської ідеальної держави.
44. Поняття громадянства за Арістотелем.
45. Критика Арістотелем платонівської утопії. Ставлення Арістотеля до проблем власності. Природні та неприродні шляхи набуття багатства.
46. Арістотель про рівність. Проблема рабства в політиці держави.
47. Основні форми врядування за Арістотелем: їх характеристика. Ставлення Арістотеля до демократії.
48. Арістотель про причини переворотів та про можливості їх запобігання.
49. Політичні вчення періоду занепаду давньогрецьких держав.
50. Зміст політичних поглядів епікурейців.
51. Циніки. Основні принципи їхнього вчення.
52. Школа стоїцизму. Ідея всесвітньої держави. Стоїки про основні типи законів.
53. Зміст політичних поглядів Полібія.
54. Основні напрямки політичної думки в Стародавньому Римі.
55. Погляди Ціцерона на державу, владу в працях “Про державу”, “Про закони”, “Про обов’язки”.
56. Політико-правові ідеї римських юристів.
57. Римські стоїки: суспільно-політичні погляди.
58. Сутність та особливості політичних поглядів Сенеки.
59. Значення політичних поглядів Античності для подальшого розвитку політичних вчень.
60. Особливості ранніх релігійно-політичних доктрин.
61. Політико-філософські погляди св. Амвросія.
62. Особливості політичних поглядів св. Августина в роботі «Про Град Божий».
63. Концепція святості державної влади у св. Григорія.
64. Концепція двох мечів.
65. Головні напрямки політичної думки в Середньовіччі.
66. Особливості формування Візантійської держави і права.
67. Становлення папської політичної доктрини (Григорій VII).
68. Початки декларування законів в період Середньовіччя (Саксонська правда, Салічна правда, Капітулярії Карла Великого).
69. Політичний розвиток середньовічної Англії. «Велика Хартія Вольностей»
70. Співвідношення трьох типів претензій на королівську владу в період раннього Середньовіччя.
71. Завдання політичної влади. Мета та основні функції світського правителя у поглядах Томи Аквінського.

72. Форми правління. Проблема непокори світській владі у поглядах Томи Аквінського.
73. Поняття права і закону. Класифікація законів у поглядах Томи Аквінського.
74. Політичні погляди Данте в трактаті “Монархія”.
75. Теорія універсальної монархії Данте.
76. Політичні погляди Марсилія Падуанського.
77. Загальна характеристика роботи М. Падуанського “Захисник миру”.
78. Політична та правова думка Арабського середньовічного Сходу.
79. Політико-правове вчення Ібн Халдуна
80. Політико-правове вчення Аль-Фарабі